

MEĐUNARODNOPRAVNI STATUS IZBJEGLICA NA SREDOZEMNOM MORU

Prof. dr. sc. DAVORIN RUDOLF, ml.*
ANAMARIA KOVAČEVIĆ**

UDK 347.12:314.151-054.7](262)
341.38:314.151-054.7](262)
DOI 10.21857/yq32ohqxr9
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 2.4.2017.
Prihvaćeno za tisak: 14.6.2017.

*Svijet je opasno mjesto za život ne zbog ljudi koji čine zlo,
nego zbog ljudi koji sjede i dopuštaju da se ono dogodi.*

Albert Einstein¹

Europu je posljednjih godina zahvatila najveća migracija ljudi od Drugoga svjetskog rata. Mnoge izbjeglice dolaze morskim putem, preko Sredozemnog mora. U radu se analizira njihov pravni položaj u područjima mora u kojima se nalaze. Međunarodnopravni status izbjeglice osoba stječe u trenutku kada plovilo izađe iz teritorijalnog mora države porijekla. S druge strane, teritorijalno more i unutrašnje morske vode države prihvata jedina su morska područja koja su dijelovi državnog teritorija, odnosno prostiranja suverenosti europskih država, pa su odgovarajuća prava i obveze država najjasniji kada se izbjeglica nađe u njima. Teritorijalni doseg primjene pravila "non refoulement" o zabrani vraćanja izbjeglica u područje ugroženosti je dvojben, neke države Europske unije odriču njegovu primjenu na otvorenom moru.

Ključne riječi: izbjeglice; morski pojas; pravni status; non refoulement.

1. Ratovi prate čovječanstvo od njegova nastanka, i u mnogim područjima svijeta ciklički se smjenjuju s razdobljima mira. Globalno gledano, stalna su pojava koja se seli iz jednog područja u drugo.

Godina 2016. bila je prva od nekoliko posljednjih u kojoj nije izbio nijedan novi rat, a trenutno ih se u svijetu vodi tridesetak. Na Bliskom istoku i u jugoistočnoj

* Dr. sc. Davorin Rudolf, redoviti profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, Domovinskog rata 8, 21000 Split; e-mail: davorin.rudolf1@st.htnet.hr

** Anamaria Kovačević, studentica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

¹ Einstein je autor i najpoznatije definicije rata: *Rat se sastoji u tome da se ljudi, mada jedni druge ne poznaju, međusobno ubijaju, na zapovijest ljudi koji se vrlo dobro poznaju a uzajamno se ne ubijaju.*

Einstein o sebi: *Ja sam posvećeni ali ne i apsolutni pacifist; to znači da se protivim upotrebi sile pod bilo kojim okolnostima, osim kad ste suočeni s neprijateljem kojem je glavni cilj uništenje života.*

Aziji ih je 12, u Africi 10 i u ostatku Azije 8. Trenutno ih nema u Sjevernoj i Latinskoj Americi, u Europi i u Australiji. Tijekom 2016. godine nekoliko sukoba je prestalo, poput onoga u Kolumbiji, gdje je postignut mirovni sporazum.

Najviše poginulih prošle godine u sukobu je u Siriji.²

Jedna od posljedica ratova su izbjeglice. Danas ih je oko 65,3 milijuna³, raseljeni su u vlastitoj zemlji ili su u inozemstvu. Zbog nasilja ili siromaštva u potrazi su za sigurnošću i boljim životnim uvjetima.

Skupina najviše pogođena oružanim sukobima i nasiljem su djeca. Čine polovinu svih izbjeglica u prošloj godini. 28 milijuna djece bilo je prisiljeno napustiti domove, od toga broja 10 milijuna otišlo je u inozemstvo, a 17 milijuna raseljeno je u vlastitoj državi.⁴

Prošle, 2016. godine, 36 država svijeta vraćalo je izbjeglice u države odakle su došli, a gdje im prijete opasnost po život.⁵ To je primjer masovnog kršenja temeljnih ljudskih prava.

*2016. je bila godina kada je cinična upotreba pristupa "mi protiv njih", govora krivnje, mržnje i straha postigla globalnu raširenost koja nije zabilježena od 1930-ih.*⁶

2. Skup pravnih pravila koja reguliraju položaj izbjeglica nazivamo *izbjegličkim pravom*. To pravo dio je širega sustava međunarodnopravnih pravila zaštite ljudskih prava. U međunarodnom ustroju široko je prihvaćena važnost ljudskih prava, ali velika je šarolikost u percepciji prirode tih prava i preciziranju njihove stvarne uloge u međunarodnom pravu, pogotovo u praksi. Kontroverzno je pitanje što znači sam pojam *pravo*, jer neka su "prava" bez sumnje potvrđena kao neposredno obvezujuća i izvršiva, dok su druga jedva opis mogućeg budućeg obrasca legalnog ponašanja. Problem provedbe i sankcija za povrede ljudskih prava, uostalom kao i kod samog međunarodnog javnog prava, čini pojavu još složenijom.⁷

MEĐUNARODNOPRAVNI IZVORI IZBJEGLIČKOG PRAVA

1. Nužnost uređenja pravnog statusa izbjeglica javila se nakon Prvoga svjetskog rata. Nastao je veliki izbjeglički problem masovnim priljevom ljudi iz Sovjetske Rusije, a kasnije i iz nacističke Njemačke. Začeci uređenja pravnog položaja izbjeglica

² Podaci su prema AKUF, istraživačkoj skupini s hamburškog sveučilišta. Objavila ih je HINA 29.12.2016.

³ Prema podacima UNHCR-a krajem 2015. u svijetu je bilo 65,3 milijuna ljudi nasilno raseljenih zbog progona, oružanih sukoba, kršenja ljudskih prava i sl., 5,8 milijuna više negoli u godini 2014. – UNHCR, *Trends at a Glance, 2015. in review*.

⁴ Podaci su UNICEFA koje je objavila HINA 7.9.2016.

⁵ Prema Godišnjem izvješću Amnesty International, u govoru Salila Shettya, glavnog tajnika te organizacije, 22.02.2017.

⁶ Shetty, isto.

⁷ Malcolm N. Shaw, *International Law*, Cambridge 2014, p. 194.

tekli su paralelno s uređenjem položaja apatrida, jer je pitanje statusa i uživanja temeljnih prava kod obje kategorije veoma slično, a često isti ljudi pripadaju objema skupinama⁸. Nakon Drugoga svjetskog rata njihov položaj zasebno se uređuje.⁹

Prvi međunarodni ugovor kojim je uređen položaj izbjeglica bio je Sporazum o pravnom položaju ruskih i armenskih izbjeglica iz 1928. Taj ugovor zajamčio je izbjeglicama prava koja i danas uživaju temeljem drugih sporazuma, a bitno je utjecao na donošenje i sadržaj Konvencije o međunarodnom položaju izbjeglica iz 1933., usvojene u okrilju Lige naroda.¹⁰

2. Konvencija o pravnom položaju izbjeglica (*Convention Relating to the Status of Refugees*¹¹) prihvaćena je u Ujedinjenim narodima 28. srpnja 1951.,¹² a stupila je na snagu 22. travnja 1954. Konvencijom su obvezane 144 države. Republika Hrvatska stranka je od 12. listopada 1992. Temeljni je pozitivnopravni okvir kojim je uređeno ovo pravno područje.

Zaštićena skupina su sve izbjeglice, ne samo one iz pojedinih država, kako je bilo prije usvajanja konvencije.

3. Drugi najvažniji izvor međunarodnopravnih odredbi o zaštiti izbjeglica je Protokol o pravnom položaju izbjeglica (*Protocol Relating to the Status of Refugees*)¹³ iz 1967. Protokol je prihvaćen 31. siječnja 1967., a stupio je na snagu 4. listopada 1967. Vezuje 144 države, među njima i Republiku Hrvatsku (od 12. listopada 1992.).

Protokolom je uklonjeno vremensko i prostorno ograničenje pojma *izbjeglice*, kakvo je bilo prema Konvenciji 51.¹⁴ Prema Protokolu 67. izbjeglice mogu biti i neeuropske žrtve, i žrtve budućih događaja.

⁸ Prvo pravno područje koje se željelo regulirati bilo je zamjena za putovnice. Posebnim ugovorima uvedena je tzv. Nansenova putovnica, kasnije proširena na različite skupine izbjeglica. Time su izbjeglicama i apatridima data i neka građanska, ekonomska, socijalna i kulturna prava. – Andrassy, Bakotić, Seršić, Vukas, *Međunarodno pravo 1*, Zagreb 2010., str. 366.

Nansenovu putovnicu priznale su 52 države.

Fridtjof Nansen (1861. - 1930.) bio je norveški istraživač, zoolog i diplomat, nadasve humanist, prvi koji je na psećim sanjkama istražio unutrašnjost Grenlanda, dobitnik Nobelove nagrade za mir 1922. Pridonio je usvajanju Ženevskog protokola o izbjeglicama, za koje je uvedena putovnica nazvana njegovim imenom. Vodio je Visoko povjerenstvo za izbjeglice, koje je osnovalo Vijeće Lige naroda.

U godinama 1920. - 21. spasio je od sigurne smrti ratne zarobljenike iz Sibira, koji su tamo umirali od hladnoće i gladi. Njegovim zalaganjem vraćeno je u matične zemlje 450.000 ratnih zarobljenika.

⁹ Apatridi su osobe koje nisu državljanji niti jedne države. Konvencija o pravnom položaju osoba bez državljanstva usvojena je 1954., stupila je na snagu 6. lipnja 1960. Vezuje 64 države, među njima i Republiku Hrvatsku. Odredbe konvencije ne primjenjuju se na izbjeglice.

¹⁰ Davorin Lapaš, *Međunarodnopravna zaštita izbjeglica*, Zagreb 2008., str. 1.

¹¹ Engl. tekst: *United Nations - Treaty Series*, Vol. 189, str. 150.

¹² U daljnjem tekstu "Konvencija 51". SFR Jugoslavija je bila stranka te konvencije, a Republika Hrvatska postala je strankom notifikacijom o sukcesiji. – *Narodne novine - međunarodni ugovori*, br. 12, 1993.

¹³ Engl. tekst: *United Nations - Treaty Series*, Vol. 606, str. 267.

¹⁴ Konvencijom 51. izbjeglice su bile samo one žrtve koje su nastale "uslijed događaja nastalih prije 1. siječnja 1951." i važila je samo za izbjeglice iz Europe.

Neke od država koje su stranke jednoga ugovora, nisu i drugog. One koje su stranke Konvencije 51., a nisu Protokola 67. pojam *izbjeglice* primjenjuju samo na europske žrtve.

Dužnosti država koje odbijaju postati strankama ugovora iz oblasti izbjegličkog prava, poput Indije i Pakistana, su pružanje nižih razina zaštite izbjeglicama, koje proizlazi iz obveza zaštite temeljnih ljudskih prava, a ne izbjeglica kao posebne kategorije. Tako je pravilo *non refoulement* (zabrana prisilnog udaljenja ili vraćanja izbjeglica) o zabrani vraćanja izbjeglica u područje gdje im prijete opasnost zapravo primjena temeljnog ljudskog prava na život, pa ga trebaju primjenjivati i države koje nisu vezane međunarodnim ugovorima o izbjeglicama.

Prema našem *Zakonu o međunarodnoj i privremenoj zaštiti* (2015.) zabranjeno je prisilno udaljiti ili na bilo koji način vratiti izbjeglicu državljanina treće zemlje ili osobu bez državljanstva u zemlju (a) u kojoj bi njezin život ili sloboda bili ugroženi zbog rase, vjerske ili nacionalne pripadnosti, pripadnosti određenoj društvenoj skupini ili zbog političkog mišljenja ili (b) u kojoj bi mogla biti podvrgnuta mučenju, nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili (c) koja bi ju mogla izručiti drugoj zemlji u kojoj će biti izložena progonu. Izbjeglica koja ispunjava uvjete za odobrenje međunarodne zaštite ili joj je međunarodna zaštita odobrena, može se prisilno udaljiti ili vratiti u zemlju u kojoj ne bi bila ugrožena njezova ljudska prava, ako predstavlja opasnost za nacionalnu sigurnost ili je pravomoćno osuđena za teško kazneno djelo radi kojeg predstavlja opasnost za javni poredak.¹⁵

4. Međunarodnopravna zaštita izbjeglica pomoraca uređena je Sporazumom o izbjeglicama pomorcima od 23. studenoga 1957. i Protokolom uz taj Sporazum od 11. lipnja 1973.

Izvori međunarodnog izbjegličkog prava su i akti koje u okviru svoga rada donose Ured Ujedinjenih naroda za izbjeglice (UNHCR) i druge međunarodne organizacije, te regionalni ugovori, poput *Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda* (1950.) usvojene u okviru Vijeća Europe, *Europskog sporazuma o prijenosu odgovornosti za izbjeglice* (1980.),¹⁶ *Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima* (1966.), *Konvencije protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja* (1984.) i dr.

Posebice su važni međunarodni akti o zaštiti ljudskih prava na najširoj razini, poput Opće deklaracije o ljudskim pravima iz 1948.

Važna pitanja vezana uz izbjeglice Europska unija je pravno uredila *direktivama* (Europskog parlamenta, Vijeća ministara EU-a) i *uredbama* (Europske komisije,

¹⁵ Čl. 6. Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, *Narodne novine*, br. 70/2015.

¹⁶ U okrilju Vijeća Europe 16. listopada 1980. zaključen je Europski sporazum o prijenosu odgovornosti za izbjeglice, kojim je uređeno izdavanje putnih isprava posebnim kategorijama izbjeglica. Sporazum je stupio na snagu 1. prosinca 1980. Vezuje 13 država. – Andrassy i dr., *nav. dj.*, str. 367.

Europskog parlamenta, Vijeća ministara EU-a) koje su *Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti* prenesene u pravni poredak Republike Hrvatske.¹⁷

DEFINICIJE RAZLIČITIH SKUPINA MIGRANATA

1. *Migranti* su osobe koje napuštaju jednu državu ili regiju i nastanjuju se u drugoj.

2. Definicija izbjeglice sadržana je u Konvenciji o pravnom položaju izbjeglica iz 1951.:

*Izbjeglica je osoba koja se, u opravdanom strahu od progona zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti nekoj društvenoj skupini ili političkih uvjerenja, nađe izvan zemlje čije državljanstvo ima i koja ne želi, ili zbog tog straha neće tražiti zaštitu te zemlje; ili koja, ako nema državljanstvo, a nalazi se izvan zemlje u kojoj je imala svoje uobičajeno boravište ne može se, ili zbog straha ne želi se u nju vratiti.*¹⁸

U članku 14. *Opće deklaracije o pravima čovjeka* (1948.) kazano je da "svatko ima pravo zatražiti i uživati u drugim državama azil radi zaštite od progona" (engl. *right to seek and enjoy in other countries asylum from persecution*). To pravo traženja azila, međutim, nije uneseno ni u jedan međunarodni ugovor na snazi, pa ni u Konvenciju 51. (prilikom rasprava o nacrtu konvencije države su se oštro usprotivile unošenju u tekst takve obveze). Općenito se smatra da je pravo države, a ne obveza, dati azil. Država, naime, autonomno odlučuje o kontroli ulaska osoba na svoj teritorij.¹⁹

3. Osobe koje zbog strane agresije ili okupacije te zbog raznih oblika pritiska napuste svoje domove, a ostanu u granicama svoje države nazivaju se *raseljene osobe* ili *prognanici*.

¹⁷ V. čl. 1. Zakona, *Narodne novine*, br. 70/2015.

¹⁸ Definicija iz konvencije je uska, isključene su osobe izbjegle zbog diskriminacije i drugih razloga ugroženosti života i slobode. Zato se Opća skupština Ujedinjenih naroda služi širom definicijom, iz Konvencije o posebnim vidovima problema izbjeglica u Africi od 10. rujna 1969. Prema toj konvenciji izbjeglice su i osobe koje su, osim zbog razloga predviđenih Konvencijom 51., bile prisiljene napustiti domove zbog strane agresije, okupacije, strane dominacije ili događaja koji teško remete javni poredak, i koje iz tih razloga traže utočište u stranoj državi. Opća skupština također upotrebljava izraz "izbjeglice i raseljene osobe" kako bi UNHCR mogao pružiti pomoć što širem krugu osoba. – Andrassy i dr., *nav. dj.*, str. 369.

¹⁹ Izbjeglica koji je nezakonito ušao u Republiku Hrvatsku, a došao je izravno s područja na kojemu je proganjan ili je izložen ozbiljnoj nepravdi, neće se kazniti zbog nezakonitog ulaska ili boravka ako bez odgode izrazi namjeru te opravda razloge nezakonitog ulaska ili boravka. – Čl. 8. Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (2015).

MEĐUNARODNA I PRIVREMENA ZAŠTITA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Radi usklađivanja s pravnom stečevinom Europske unije (direktivama i uredbama EU-a) u nas je sredinom 2015. donesen *Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti* kojim su propisana načela, uvjeti i postupak odobrenja međunarodne zaštite i privremene zaštite, status, prava i obveze tražitelja međunarodne zaštite, azilanata, stranaca pod supsidijarnom zaštitom, stranaca pod privremenom zaštitom te uvjeti i postupak poništenja i prestanak azila, supsidijarne i privremene zaštite.²⁰

Međunarodna zaštita obuhvaća azil i supsidijarnu zaštitu.

Azil je utočište, status i mjesto koje država jamči izbjeglici (azilantu, raseljenoj osobi, migrantu) tuđeg državljanstva ili apatridu, radi njegove osobne sigurnosti: imunitet od izručenja, zaštitu od progona i opasnosti općenito, posebice zaštitu od nasilja države njegova porijekla ili trajnog boravišta.²¹

Supsidijarna zaštita je status koji se priznaje izbjeglici koji ne ispunjava uvjete za priznavanje azila, a postoje opravdani razlozi koji ukazuju da će se povratkom u zemlju podrijetla suočiti sa stvarnim rizikom trpljenja ozbiljne nepravde²² i koji nije u mogućnosti ili zbog takvog rizika ne želi prihvatiti zaštitu te zemlje.

Izbjglici se može podariti i *privremena zaštita* hitnog i privremenog karaktera u slučajevima masovnog priljeva raseljenih osoba²³ iz trećih zemalja koje se ne mogu vratiti u zemlju svog porijekla, osobito ako postoji rizik da zbog tog masovnog priljeva²⁴ nije moguće učinkovito provesti postupak odobrenja međunarodne zaštite.²⁵

²⁰ *Narodne novine*, br. 70/2015. Stupanjem na snagu toga Zakona 2. srpnja 2015., prestao je važiti Zakon o azilu (*Narodne novine*, br. 79/2007., 88/2010. i 143/2013.).

²¹ Sukladno čl. 20. Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti u Hrvatskoj će se priznati azil tražitelju koji osnovano strahuje od proganjanja u zemlji svog državljanstva ili uobičajenog boravišta zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj skupini ili političkog mišljenja. Opisi pojedinih primjera proganjanja (primjerice, zbog rase, vjere, nacionalnosti, političkog mišljenja i sl.) sadržani su u čl. 22. Zakona. Proganjanje mora biti dovoljno ozbiljno po svojoj naravi ili ponavljanju da predstavlja ozbiljno kršenje temeljnih ljudskih prava i da snažno utječe na čovjeka (fizičko i psihičko nasilje, sudski progon, policijske diskriminirajuće mjere, uskraćivanje sudske pomoći i sl.). U čl. 30. Zakona su slučajevi kada se azil neće priznati.

²² *Ozbiljna nepravda* podrazumijeva prijetnju smrtnom kaznom ili smaknućem, mučenje, nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje te ozbiljnu i individualnu prijetnju životu civilnog stanovništva zbog proizvoljnog općeg nasilja u situacijama međunarodnog ili unutarnjeg oružanog sukoba.

²³ *Raseljenim osobama* smatraju se stranci i apatridi koji su bili prisiljeni napustiti zemlju svog porijekla (bez obzira na to je li njihov dolazak spontan ili organiziran) i ne mogu se vratiti u trajne i sigurne uvjete života zbog situacije koja prevladava u toj zemlji (primjerice, napustili su područje oružanih sukoba ili lokalnog nasilja, žrtve su kršenja svojih ljudskih prava i sl.).

²⁴ *Deklaracijom o teritorijalnom azilu* Opće skupštine UN, koja je jednoglasno usvojena 14. prosinca 1967., azil se može uskratiti u slučaju masovnog priljeva izbjeglica u zemlju prihvata (čl. 3.).

²⁵ U nas se *privremena zaštita* odobrava na vrijeme od jedne godine, najdulje tri godine. Stranac pod privremenom zaštitom u Republici Hrvatskoj ima pravo na boravak, osnovna sredstva za život i

MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE ZA ZAŠTITU IZBJEGLICA

Nakon Drugoga svjetskog rata osnovana je Međunarodna organizacija za izbjeglice (IRO), kao privremena organizacija.²⁶

Institucija Ujedinjenih naroda koja danas brine o izbjeglicama je Ured Ujedinjenih naroda za izbjeglice koji vodi Visoki povjerenik (engl. *Office of the United Nations, High Commissioner for Refugees* – UNHCR). Ured je, kako je bila i IRO, privremeni organ osnovan odlukom Opće skupštine 1951., a rad mu se stalno produžuje. Financijska pomoć toj instituciji prikuplja se dobrovoljnim prilozima. Prema Konvenciji 51. države stranke konvencije dužne su surađivati s Uredom.²⁷

Više je međunarodnih organizacija koje se u svojem radu bave izbjeglicama. Od međuvladinih valja istaknuti Međunarodnu organizaciju za migracije (*International Organization for Migration* – IOM), Odbor za prava čovjeka (*Human Rights Committee* – HRC), Odbor protiv mučenja (*Committee against Torture* – CAT) i Odbor za ukidanje rasne diskriminacije (*Committee on the Elimination of Racial Discrimination* – CERD). Od institucija važan je rad Europskog suda za ljudska prava u okviru Vijeća Europe. Od nevladinih organizacija izbjeglicama se bave naročito nacionalne organizacije Međunarodnog Crvenog križa (Međunarodni odbor Crvenog križa i Međunarodna federacija Crvenog križa u kojoj su okupljena nacionalna društva Crvenog Križa i Crvenog polumjeseca), *Amnesty International*, Inicijativa za prava izbjeglica (*International Refugee Rights Initiative* – IIRI) i dr.

PRAVA I DUŽNOSTI IZBJEGLICA

1. Temeljna osobina izbjeglica u odnosu na državu prihvata (engl. *Receiving State*) je da su u toj državi stranci, odnosno strani državljani ili apatridi. Druga posebnost je da ne mogu ostvariti temeljnu pravnu zaštitu bilo kojeg sustava institucija i nema ju diplomatsku zaštitu *države porijekla* (engl. *State of Origin*).²⁸

smještaj, zdravstvenu zaštitu, osnovno i srednje obrazovanje, rad i dr. Stranac pod privremenom zaštitom ima pravo na podnošenje zahtjeva za međunarodnu zaštitu. Privremena zaštita neće se odobriti strancima i apatridima ako su počinili teška kaznena djela.

²⁶ Engl. *International Refugee Organization* (IRO) bila je osnovana 20. travnja 1946. radi zbrinjavanja velikog broja izbjeglica iz Drugog svjetskog rata. Prestala je djelovati 1952. nakon što je u svjetskoj organizaciji postavljen *United Nations High Commissioner for Refugees* (UNHCR).

²⁷ Glavna svrha Ureda Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za izbjeglice je zaštita prava i dobroti izbjeglica. Svakome kome je to potrebno Ured nastoji osigurati korištenje prava na azil i pronalaženje sigurnog utočišta u drugoj državi, uz mogućnost dobrovoljnog povratka kući, lokalne integracije ili preseljenja u treću zemlju. Danas oko 7,685 djelatnika u više od 125 zemalja svijeta i dalje pruža pomoć za otprilike 33,9 milijuna osoba. Sjedište Ureda je u Ženevi.

²⁸ Prema našem Zakonu o međunarodnoj i privremenoj zaštiti zemlja porijekla je država čije državljanstvo ima izbjeglica, ili zemlja u kojoj je izbjeglica bez državljanstva imao prethodno uobičajeno boravište. Ako ima više državljanstava, zemljom podrijetla smatrat će se svaka zemlja čiji je državljanin. *Uobičajeno boravište* ima izbjeglica u onom mjestu u kojemu se zadržava pod okolnostima na temelju kojih se može zaključiti da u tom mjestu, ili na tome području, ne boravi samo privremeno.

U državi prihvata izbjeglice, kao i apatridi, imaju određena prava i dužnosti.

Izbjeglica u zemlji prihvata ima dužnosti osobito glede poštivanja zakona i propisa te države, te mjera za održavanje javnog poretka.

Konvencijom 51. određeno je načelo nediskriminacije prema izbjeglicama, te pobliže njihov pravni položaj. Od posebice važnih odredbi glede njihova statusa valja izdvojiti članak 32. o *izgonu*. Država prihvata može izgnati izbjeglicu koji se dopušteno nalazi na njenu području jedino iz razloga nacionalne sigurnosti ili javnog poretka, i to nakon zakonitog postupka. Izbjeglice se ne smiju izložiti progonu zbog svoje rase, vjeroispovjesti ili političkog opredjeljenja.

2. Ključno je pravilo da se *izbjeglica ne smije izgnati ili silom vratiti u područje gdje bi njegov život ili sloboda mogli biti ugroženi, a zbog razloga zbog kojih se inače stječe izbjeglički status*. Radi se o institutu međunarodnog običajnog prava *non refoulement*.²⁹

Na tu povlasticu ne može se pozivati osoba koja se opravdano smatra opasnom po sigurnost zemlje prihvata, ili je u toj zemlji konačnom odlukom osuđena za posebno teško kazneno djelo i time predstavlja društvenu opasnost.³⁰

3. Izbjeglice s dopuštenim boravkom u zemlji prihvata imaju slobodu kretanja kao i drugi stranci. Razina poštivanja njihovih temeljnih ljudskih prava mora biti kao prema drugim strancima, ili viša. Radi putovanja izvan države prihvata imaju pravo na putne isprave.

4. Proživljeni strah izbjeglice ne moraju dokazivati. Kod masovnog priljeva izbjeglica pristupa se tzv. *skupnom utvrđivanju straha*. Za priznanje njihova statusa u zemlji prihvata dovoljno je da administracija (djelatnik uprave) općenito poznaje prilike u zemlji porijekla, i dovoljno je da izbjeglica učini vjerojatnim da bi ga snašao progon zbog vlastitih osobina (rasne posebnosti, nacionalne, vjerske, društvene pripadnosti) ili političkog uvjerenja. Progon ne mora potjecati od državnih organa, može i od odmetničkih skupina, ali za razliku od pojedinačnih, običnih kaznenih djela koji ne udovoljavaju kriterijima koji su definirani konvencijom, taj progon mora biti organiziran.³¹

²⁹ Franc. *refoulement* – povratak, vraćanje, označava zabranu istjerivanja ili vraćanja. Za razliku od azila koji se daje osobama koje dokazuju istinsku opasnost od progona, *non refoulement* se odnosi na sve osobe općenito izložene opasnostima, primjerice, ljude koji bježe iz ratnih zona ili područja zahvaćenih elementarnim nepogodama. Budući da je načelo općeg međunarodnog običajnog prava obvezuje i države koje nisu članice Konvencije o položaju izbjeglica iz 1951. te Protokola uz tu Konvenciju iz 1967. V. opširno mišljenje o načelu *non refoulement* u: Elihu Lauterpacht i Daniel Bethlehem, *The Scope and Content of the Principle of Non Refoulement*, koji je objavio UNHCR 20 lipnja 2001. V. pojašnjenje pojmova *rasa, vjera, nacionalnost, političko mišljenje, određena društvena skupina* u čl. 22. Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, te koja se djela smatraju proganjanjem, a u čl. 24. što se razumijeva pod terminom *osnovani strah od proganjanja*.

³⁰ Dvojbena je pripada li načelo *non refoulement* kategoriji pravnih normi s povišenom pravnom snagom (*ius cogens*). Ako jest, onda se primjenjuje u svim slučajevima, čak i onda ako je izbjeglica prije dolaska u zemlju prihvata bio osuđen za počinjeno teško kažnjivo djelo. V. Jean Allain, *The jus cogens Nature of non-refoulement*, *International Journal of Refugee Law*, Vol. 13, Issue 4, 2001. str. 533 - 558.

³¹ Lapaš, *nav. dj.*, str. 5 i 6.

5. Žene je opravdano smatrati *posebnom društvenom skupinom*, prema okolnostima slučaja, zbog podložnosti iskorištavanju i njihova posebno teškog položaja.³² Međunarodna institucija koja pruža pomoć ženama izbjeglicama je Odbor za ukidanje diskriminacije prema ženama (*Committee on the Elimination of Discrimination against Women – CEDAW*).³³

6. Konvencija 51. neće se primjenjivati, odnosno status izbjeglice neće uživati osobe za koje postoje ozbiljne indicije da su počinile zločin protiv mira, ratni zločin ili zločin protiv čovječnosti, koje su prije dolaska u zemlju prihvata i izvan te zemlje počinile težak zločin prema međunarodnom pravu, te osobe koje su počinile djela u suprotnosti s ciljevima i načelima Ujedinjenih naroda.

Status izbjeglice izgubit će osoba koja je ponovno i dobrovoljno zatražila zaštitu zemlje porijekla, ako je ponovno i dobrovoljno stekla državljanstvo zemlje porijekla, ako je stekla novo državljanstvo i uživa zaštitu zemlje tog novog državljanstva u postupku naturalizacije, ako se dobrovoljno vratila u zemlju porijekla radi nastanjivanja, ako su prestale postojati okolnosti zbog kojih joj je priznat status izbjeglice premda i dalje odbija tražiti zaštitu zemlje porijekla, te ako su prestale postojati okolnosti zbog kojih je apatridu priznat status izbjeglice a ta osoba u stanju je vratiti se u zemlju u kojoj je imala uobičajeno boravište.³⁴

7. Osobina pravnog sustava zaštite izbjeglica je privremenost. Svrha je pružiti privremenu pomoć dok ne prestanu uzroci egzodusa iz zemlje porijekla, gdje se izbjeglice na koncu trebaju vratiti.

8. Prava izbjeglica, kako su određena međunarodnim pravom, daju tek minimalne standarde zaštite. Države svojim unutrašnjim pravom ili praksom mogu te standarde širiti.

Izbjegličko pravo rezultat je kompromisa između nacionalnih interesa država prihvata i moralnih, humanih imperativa. Države nastoje ukazati na moguću zloupotrebu izbjegličkih prava i većinom su usmjerene na zaštitu interesa vlastitih državljana, a humanisti žele ta prava širiti.³⁵

³² Vladimir Đuro Degan, *Međunarodno pravo*, Zagreb 2011., str. 479.

³³ *Trudnice spadaju u ranjive skupine* koje valja tretirati s posebnom pažnjom. U toj su skupini još i osobe lišene poslovne sposobnosti, djeca, djeca bez pratnje, starije i nemoćne osobe, teško bolesne osobe, osobe s invaliditetom, samohrani roditelji s maloljetnom djecom, osobe s duševnim smetnjama te žrtve trgovanja ljudima, žrtve mučenja, silovanja ili drugog psihičkog, fizičkog i spolnog nasilja, kao što su žrtve sakaćenja ženskih spolnih organa.

³⁴ Konvencija 51., dio C.

³⁵ Lapaš, *nav. dj.*, str. 3.

STJECANJE IZBJEGLIČKOG STATUSA I PRAVA IZBJEGLICA S OBZIROM NA PODRUČJA MORA

1. Za naša razmatranja važno je ustvrditi u kojemu trenutku izbjeglica stječe svoj pravni status ako se nalazi na moru. Premda se punoća ostvarivanja izbjegličkih prava vezuje za državu prihvata, ta prava imaju ishodište u međunarodnom pravu.³⁶ *Osoba ne postaje izbjeglicom priznanjem toga statusa od države prihvata, nego objektivnim ispunjavanjem kriterija koje postavlja međunarodno pravo, a postavljeni su u definiciji iz Konvencije 51.*³⁷

Pitanje nije akademsko, radi se o njihovim temeljnim pravima. Posljednjih godina u Europu je preko Sredozemnoga mora ušlo mnoštvo izbjeglica, a kako Sredozemno more nije pod jedinstvenim, nego pod različitim pravnim režimima, valja utvrditi kakav je opseg tih prava.

Valja krenuti od definicije, kakva je u Konvenciji 51.: Izbjeglica je osoba koja se nalazi izvan zemlje koje je državljanin.

Za osobe koje se nalaze na bilo kojem dijelu zemaljskoga kopna, dvojbe nema. One stječu izbjeglički status prema međunarodnom pravu *čim se nađu izvan zemlje porijekla*, odnosno čim stupe na tlo strane države. Činjenica koju nećemo detaljnije razmatrati je što taj status formalno utvrđuju organi države prihvata, o čemu *praktički* ovisi uživanje prava koja proistječu iz izbjegličkog statusa.

Na kopnu Zemlje, osim Antarktike koja je pod posebnim pravnim režimom,³⁸ nema područja koja nije pod suverenosti država. Kopnena područja

³⁶ Da je međunarodno pravo, odnosno njegov dio pravo mora specifično pravno područje, napisao je Vladimir Ibler :

Pravo mora pokazalo je znatan imunitet na političke ideologije i njihove pravne posljedice. Tako je Pravo mora bilo sačuvano od onih nesreća koje su zahvatile i degradirale interne (nacionalne) pravne poretke. Totalitarni režimi i njihove zablude (megautopije) bili bi stvarali, tamo gdje bi to mogli da su dulje potrajali (npr. na Baltičkom i Crnom moru) pravne poretke na morima koji bi bili inficirani nacionalnim pravom pobjedničkih totalitarnih sustava... Međunarodnom pravu mora nisu cilj i svrha "usrećiti" narode, kako bi to htjeli totalitarni režimi, nego uspostaviti praktično provediva pravna pravila koja zajamčuju upotrebu i iskorištavanje mora svim državama, njihovim državljanima i pravnim osobama. – Međunarodno pravo mora i Hrvatska, Zagreb 2001., str. 21.

U našem radu analizamo veze između izbjegličkoga prava i međunarodnog prava mora. Jedno pravno područje je humanitarno, a drugo civilizacijsko.

³⁷ Lapaš, *nav. dj.*, str. 5 i 6.

³⁸ U Washingtonu je 1. prosinca 1959. sklopljen Ugovor o Antarktici. Stupio je na snagu 1961. Premda je sklopljen na rok od trideset godina, ostao je na snazi i nakon 1991. Izvorne stranke ugovora sve su države koje su ranije postavile zahtjeve za suverenost određenih sektora toga kontinenta. – V. Đ. Degan, *nav. dj.*, Zagreb 2011., str. 572 - 573.

Ako bi se, hipotetski, osoba koja želi imati status izbjeglice nalazila na tom kontinentu, pripadala bi joj odgovarajuća prava kao da se nalazi izvan države porijekla. Zbog negostoljubivih klimatskih uvjeta na Antarktici ovo pitanje je gotovo akademsko.

ja država dodiruju jedno drugo i između njih nema "ničije zemlje" odnosno tla koje nikom ne pripada. Ta područja razdvajaju kopnene granice, koja možemo predočiti kao iskrivljen, lelujavi zastor. On presijeca zemljinu površinu i proteže se okomito, iz visine – granice zračnog prostora sa svemirom – pa naniže, teoretski do središta Zemlje. Čim pojedinac kroči izvan kopnenog teritorija jedne države, nalazi se u drugoj³⁹. Za kopneno područje zato vrijedi pravilo da izbjeglica stječe svoj međunarodnopravni status u trenutku kada postane fizički odsutan iz države porijekla, odnosno istovremeno prisutan na teritoriju strane države.

2. Kod morskih prostora stanje je drugačije. Na moru postoje područja koja nisu državni teritorij i nisu pod domašajem vlasti obalnih država. Također postoje i područja gdje država prostire samo neke oblike vlasti, a jednako tako nisu državni teritorij. S druge strane, postoje i morska područja koja su sastavni dio državnoga teritorija.

Pošto je posljednjih godina intenzivan i masovan priljev izbjeglica iz Afrike preko Sredozemnoga mora, valja ustvrditi u kojem trenutku na putovanju morem, odnosno *u kojem morskom prostoru su postali izbjeglice* u međunarodnopravnom značenju toga pojma.

a) Područja mora pod vlašću država porijekla

Unutrašnje morske vode i teritorijalno more

Dok su osobe u unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnom moru vlastite države, *nisu izbjeglice*. Ti morski prostori čine dio državnoga područja, pa je nesporno da se osobe još uvijek nalaze u svojoj državi. Institut neškodljivoga prolaska stranih brodova koji postoji u teritorijalnom moru, a koji čini posebnost toga morskog (podmorskog i zračnog) prostora u odnosu na unutrašnje morske vode, ni na koji način ne utječe na njihov izbjeglički status.

Kada se osoba nađe u teritorijalnom moru ili unutrašnjim morskim vodama strane države, na njenom je teritoriju pa je ta država, država prihvata, u obvezi postupati prema njoj u skladu sa svojim međunarodnopravnim obvezama.

Gospodarski pojas

1. Posebno je pitanje što je s međunarodnopravnim statusom izbjeglica u morskim prostorima u kojima države uživaju neka suverena prava i jurisdikciju. U Sredozemlju postoje takva područja, kako afričkih država (glede izbjeglica to su uglav-

³⁹ U praksi država poznati su "međugranični prostor" i "međunarodne zone" u zračnim lukama, kada se stranci zaustavljaju na ulasku u državu.

nom područja država njihova porijekla), tako i europskih (to su države prihvata).⁴⁰ Valja razjasniti utječu li ta područja na izbjeglički status.

Radi se o gospodarskim pojasima država, odnosno njihovim ribolovnim zonama, ekološkoj zoni ili Zaštićenom ekološko - ribolovnom pojasu (Republike Hrvatske).

Sva ta morska područja, premda države u njima ostvaruju neke oblike vlasti, nisu dijelovi državnih teritorija.

Gospodarski pojas nije ni dio otvorenog mora. Tu se slobode mora ostvaruju samo uz poštivanje prava obalne države i interesa drugih država. Po svojem pravnom statusu to je pojas *sui generis*, a u usporedbi s teritorijalnim i otvorenim morem *genus tertii*.

Prema članku 58. st. 1. Konvencije UN o pravu mora 1982. sloboda plovidbe u gospodarskom pojasu je prema članku 87. konvencije, dakle prema pravnom režimu koji je na otvorenom moru.⁴¹

Premda Konvencijom UN o pravu mora 1982. nije određeno da se gospodarski pojas mora izričito proglasiti, tako se može zaključiti usporedbom s odredbama o epikontinentalnom pojasu.⁴²

Kada migranti plove iz afričkih država prema Europi oni *stječu međunarodnopravni status izbjeglica čim isplove izvan teritorijalnog mora svoje države*, države porijekla. U trenutku kada uplove u gospodarski pojas ili ribolovnu zonu svoje države, ili vanjski morski pojas, nalaze se izvan područja svoje države.

2. Pravo gospodarskog pojasa je dio međunarodnoga običajnog prava, pa zajamčuje prava i nalaže obveze svim državama članicama međunarodne zajednice, neovisno o njihovoj vezanosti uz Konvenciju UN o pravu mora.⁴³

⁴⁰ Sve afričke države na obalama Sredozemnog mora usvojile su sustav ravnih polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora, što znači da osim pojasa teritorijalnoga mora imaju i unutrašnje morske vode. Sve te države proglasile su i gospodarske pojaseve, odnosno ribolovne zone. Vanjski morski pojas širine 24 milje od polaznih crta (ravnih i normalnih) proglasili su Egipat, Tunis, Alžir, Španjolska (u Sjevernoj Africi su gradovi Ceuta i Melilla) i Maroko, sve osim Libije. Neke od tih država zemlje su porijekla izbjeglica, a neke su u ulozu zemlje prihvata.

Od azijskih država na obalama Sredozemnog mora sustav ravnih polaznih crta, time i unutrašnje morske vode, proglasila je jedino Sirija. Sve su te države proglasile gospodarske pojaseve: Turska, Sirija, Libanon i Izrael (Turska je proglasila gospodarski pojas samo u Crnom moru, širine je 200 nm.). Od tih četiriju država vanjski morski pojas proglasila je Sirija.

Za europske države v. bilješku 31.

⁴¹ Marina Vokić Žužul navodi da glede toga nije od važnosti plovi li brod pod zastavom države koja jest ili nije stranka konvencije. – *Republika Hrvatska i isključivi gospodarski pojas*, Zagreb 2003., str. 74.

⁴² Isto, str. 19 i 20.

Sukob na trećoj konferenciji UN-a o pravu mora između teritorijalista i država koje su za gospodarski pojas željele sačuvati status otvorenog mora okončan je kompromisom – dogovoren je pravni režim u kojemu su elementi jednog i drugog. Autorica navodi da je stav o isključivoj ribolovnoj zoni kao *tertium genus* izložen u presudi Međunarodnog suda u sporu zbog proširenja jurisdikcije u pogledu ribolova između Velike Britanije i Islanda, od 25. srpnja 1974. – *Isto*, str. 19 i 20.

⁴³ Davorin Rudolf, *Morski gospodarski pojas u međunarodnom pravu*, Split 1988., str. 53 - 54.

Gospodarski pojas nije dio državnoga područja i obalna država ga ne može pravovaljano podvlastiti svojoj suverenosti. Tu država uživa suverena prava koja su pretežno gospodarske prirode (resursna prava), a ima i druga, neresursna (primjerice prava očuvanja okoliša i progona). Taj pojas nije, kao otvoreno more, slobodan za sve države. Slobode otvorenoga mora tu su reducirane.⁴⁴

Uz međunarodnopravni status izbjeglice neposredno je vezan institut *non refoulement*. *Čim se osoba nađe izvan teritorijalnog mora svoje države, u gospodarskom pojasu ili vanjskom morskom pojasu države porijekla, valja aktivirati primjenu toga instituta.*

Vanjski morski pojas

1. Složenije je stanje u vanjskom morskom pojasu. U tom pojasu obalna država može obavljati nadzor da bi:

- a) spriječila kršenje svojih carinskih, fiskalnih, useljeničkih ili zdravstvenih zakona i drugih propisa na svom području ili u svom teritorijalnom moru;
- b) kaznila kršenje tih zakona i drugih propisa počinjeno na svom području ili u svom teritorijalnom moru.

Konvencijom UN o pravu mora 1982. tim pravima dodano je pravo zaštite predmeta arheološke i povijesne prirode i sprječavanje njihova vađenja s dna vanjskoga pojasa bez odobrenja obalne države.⁴⁵

2. Valja odgovoriti na pitanja:

- a) kada osoba napušta prostor teritorijalnoga mora i ulazi u vanjski morski pojas svoje države (države porijekla), stječe li tada međunarodnopravni status izbjeglice, ili taj status stječe napuštanjem vanjskog morskog pojasa svoje države i ulaskom na otvoreno more, i
- b) kada migrant s područja otvorenoga mora ulazi u vanjski morski pojas druge države, stječe li ta država međunarodnopravnu dužnost postupanja prema izbjeglicama.

⁴⁴ *Isto*, str. 56.

⁴⁵ Republika Hrvatska nije proglasila vanjski morski pojas. O potrebi proglašenja među hrvatskim znanstvenicima nema suglasnosti.

Vladimir Ibler je napisao:

Ovaj autor zastupa stajalište da i nije potrebno proglasiti taj pojas, te da uspješno sprječavanje prekršitelja hrvatskih carinskih, fiskalnih, zdravstvenih zakona i propisa, kao i zakona i propisa o useljavanju ne ovisi o proglašenju i postojanju vanjskog pojasa. To vrijedi i za kažnjavanje prekršitelja tih zakona i propisa. – Međunarodno pravo mora i Hrvatska, Zagreb 2001., str. 61.

Drugačiji stav zastupljen je u Davorin Rudolf ml., *Vanjski pojasi u Jadranu*, Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, XVII, Mostar 2004., str. 285.

Razlike u gledištima nisu zbog pitanja međunarodnopravnog legaliteta.

Jedno je pitanje ima li država (Hrvatska) neko određeno pravo, a drugo je pitanje je li razumno, korisno i politički oportuno dotično pravo i ostvarivati. Jedno je pravo, a drugo je oportunističko; prvo je pitanje pravno pitanje, a drugo je političko pitanje. – V. Ibler, nav. dj., str. 194.

Kada osoba plovilom izlazi iz teritorijalnoga mora i ulazi u vanjski pojas svoje države, napušta državni teritorij. *Stječe međunarodnopravni status izbjeglice* jer se nalazi izvan područja svoje države. Zato je vanjski morski pojas, glede *stjecanja izbjegličkog statusa*, relevantan.

3. Čini se izvan sumnje da pojam *useljenički propisi* obuhvaća izbjeglice. Pravno područje koje čini izbjegličko pravo dijelom je dio propisa o useljavanju. U vanjskom morskom pojasu država provodi te propise, ali oni se načelno primjenjuju upravo kod useljavanja, a ne *prisilnog iseljavanja uslijed posebnih okolnosti*. Sadržaj useljeničkih propisa pobliže se određuje nacionalnim propisima. Kako god države odredile sadržaj tih pravila, ona ne mogu umanjivati temeljna statusna prava koja izbjeglice imaju prema međunarodnom pravu.

Libija i zaljev Sidra

Libija je posljednjih godina veoma nestabilna država iz koje brodovima u Europsku uniju dolazi najviše afričkih izbjeglica. Posebnost pravnog položaja izbjeglica iz Libije je u dvojbenosti širine morskih područja pod suverenitetom te države, što se odražava na pitanje geografskog prostora u kojemu izbjeglice stječu svoj međunarodnopravni status.

Libija je obalna država pod čijim su suverenitetom obale veoma širokog zaljeva Sidra, na ulazu širokom oko 250 nautičkih milja. 10. listopada 1973. Libija je objavila da morski prostor unutar toga zaljeva drži unutrašnjim morskim vodama, i da tek od vanjske granice zaljeva počinje libijsko teritorijalno more. Obrazloženje Libije je da tijekom duge povijesti ostvaruje suverenitet nad zaljevom bez osporavanja i da je taj morski prostor od iznimnoga značenja po sigurnost zemlje.

Zbog toga zahtjeva Libija je s nekim državama u sporu.⁴⁶ Te države zaljevu Sidra ne priznaju status unutrašnjih morskih voda.

Pošto se zbog unutrašnjih morskih voda pomiče vanjska granica teritorijalnoga mora prema otvorenom moru u praksi se može pojaviti pitanje statusa izbjeglica u spornim morskim prostorima.

⁴⁶ U starijoj literaturi o zaljevima u međunarodnopravnom smislu i razvoju pravila kroz povijest prije usvajanja Konvencije UN o pravu mora 1982. v. John Colombos, *International Law of the Sea*, Sixth edition, London 1967, pp 178 - 196.

Colombos navodi da tijekom povijesti među državama nije bilo suglasnosti oko širine ulaza u zaljev, pa navodi da je primjerice stav britanskoga Foreign Officea 1907. godine bio da ulaz ne smije biti širi od 3 nm (i da širina teritorijalnog mora može biti do 3 nm). Zaljevi (engl. *bays*) koji penetri- raju duboko u kopno na engleskom jeziku imaju naziv gulfs. – *Isto*, p. 178.

O zaljevima je članak 10. Konvencije UN o pravu mora 1982. Jedan od uvjeta da bi se zaljev mogao zatvoriti ravnom polaznom crtom i da more unutar zaljeva time dobije status unutrašnjih morskih voda je da ulaz u zaljev nije širi od 24 nm.

Sažeto o sporu između Libije i Sjedinjenih Američkih Država, koji je popraćen oružanim inciden- tom, v. u D. Rudolf, *Enciklopedijski rječnik međunarodnog prava mora*, Zagreb 2012., str. 683 - 684.

Mišljenja smo da u ovom slučaju izbjeglice stječu svoj međunarodnopravni status u trenutku, odnosno prema geografskom području po njih povoljnijem. Tumačenje *in favorem* je zbog moguće ugroženosti temeljnih ljudskih prava tih osoba.

U slučaju sudara pravnih koncepcija, vrijednosti ljudskih prava uvijek imaju prednost.

Zato osobama koje napuštaju Libiju valja priznati status izbjeglica u morskom području već od dvanaeste morske milje od obale (polazne crte od koje se mjeri širina teritorijalnoga mora) te zemlje, prema otvorenom moru.

b) Otvoreno more

1. Na otvorenom moru ne vlada isključivi pravni poredak niti jedne države, nego međunarodnoga prava neposredno.⁴⁷

Na otvorenom moru izbjeglice *imaju* svoj međunarodnopravni status.

Za razliku od kopnenog dijela Zemlje pogodnog za ljudski život, na moru postoje dijelovi mora koji nisu pod vlašću država, odnosno nisu dijelovi državnog teritorija. Kada migranti plove otvorenim morem nisu na području niti jedne države. Nad njima se ne proteže vlast države porijekla, ali nisu ni na području države prihvata.⁴⁸ Na tom morskom prostoru uživaju međunarodnopravni status izbjeglica u odnosu prema državi porijekla i svih drugih država, ali istovremeno niti jedna strana država nije u izričitoj obvezi pružanja viših stupnjeva zaštite. Obveza je povezana uz sposobnost izvršavanja punoće vlasti, uživanja pune suverenosti.

Na otvorenom moru države njihova prihvata nema. Izbjeglice imaju "prava", ali ih uživaju u veoma ograničenom opsegu. Preostala prava, važna za trajno zbrinjavanje, praktički ne mogu realizirati.

2. Dok se izbjeglice nalaze na otvorenom moru, pripadaju im ona ljudska prava koja su zajamčena općim sustavom zaštite temeljnih ljudskih prava. Dakle, u prvom redu pripadaju im temeljna prava kao svim ljudskim bićima, ne kao izbjeglicama. Pošto su izbjeglice posebno zaštićena skupina ljudi, razina poštivanja njihovih prava može biti viša, nikako niža nego ostalim ljudskim jedinkama.

Da bismo saznali postoje li još neka prava izbjeglica na otvorenom moru, a koja pripadaju upravo osobama njihova statusa, valja analizirati Konvenciju 51. Treba ju se pronaći obveze država ugovornica neovisno od činjenja tih država "na svom području". Vežanost za državno područje u konvenciji je navedena izričito ili se po smislu odredbe tako može zaključiti.

⁴⁷ V. Ibler, *nav. dj.*, str. 80.

⁴⁸ Pravni režim u otvorenome moru temelji se na *slobodama otvorenoga mora*. Sve su te slobode proistekle iz političkoga i pravnog načela *slobode mora*, koji je širi pojam, jer zalazi i u pojam suverenosti, suverenih prava i jurisdikcije (primjerice odnosi se i na neškodljivi prolazak teritorijalnim morem). – D. Rudolf, *Međunarodno pravo mora*, Zagreb 1985., str. 294.

Obveze država glede izbjeglica *neovisno od njihova područja* samo su dvije.

Osim standarda zaštite predviđenog međunarodnim ugovorima iz područja općenite zaštite ljudskih prava na otvorenom moru izbjeglicama pripada i pravo *non refoulement*. Ne smiju se vratiti na područje gdje im je ugrožen život ili sloboda.⁴⁹ Izuzetak od ovoga načela postupanje je prema osobama koje su prijetnja nacionalnoj sigurnosti države postupanja, tretman prema osobama optuženima ili osumnjičenima za ratne zločine, zločine protiv mira, zločine prema čovječnosti i djela u suprotnosti s ciljevima i načelima Ujedinjenih naroda. Ovo pravo može se uskratiti i osobama osumnjičenima za teške zločine iz područja klasičnog kriminala.

Članak 3. Konvencije 51. također nije vezan za područje države prihvata, pa ga treba primjenjivati na otvorenom moru. Radi se o *nediskriminaciji*: države su dužne postupati prema izbjeglicama bez diskriminacije u pogledu rase, vjere ili zemlje porijekla.

Među ova po broju skromna prava možemo ubrojiti efemerno i nejasno "*oslobođenje od iznimnih mjera*" predviđeno člankom 8.: kada država poduzme iznimne mjere protiv osoba, dobara ili interesa državljana strane države, te se mjere neće primjenjivati na izbjeglicu iz te države samo zbog njegova državljanstva.

Ova prava izbjeglice imaju ne samo na otvorenom moru, nego već u gospodarskom pojasu i vanjskom morskom pojasu države porijekla.

3. Ključno pravilo izbjegličkoga prava je pravilo o zabrani vraćanja izbjeglica na područja gdje su ugroženi. Pravilo, međutim, ne uključuje i dužnost države da zadrži osobu na svom teritoriju. Jednako tako i vraćanje plovila s migrantima na otvoreno more nije protivno međunarodnom pravu – odbijanje ulaska na državni teritorij, na granicama, nije jednako vraćanju osoba ili plovila na područje gdje su ugroženi.⁵⁰

Mnogo rasprava vodilo se oko pitanja primjenjuje li se pravilo *non refoulement* eksteritorijalno, odnosno može li se primjenjivati u gospodarskim i vanjskim pojasovima i na otvorenom moru. Mišljenje UNHCR-a, tumačeći Konvenciju 51., je da se pravilo *ima primjenjivati i u tim područjima mora*.

U našem radu usvojili smo takvo tumačenje.

Prema drugim tumačenjima konvencije, pristup je preširok: pravilo se ima primjenjivati samo u odnosu na izbjeglice koje se nalaze na državnom području.⁵¹

*Neke države Europske unije ne prihvaćaju primjenu principa non refoulement na otvorenom moru.*⁵²

⁴⁹ Članak 33. st. 1. Konvencije 51.

⁵⁰ Jasmine Coppens, *Migrants in the Mediterranean; Do's and Don'ts in Maritime Interdiction*, *Ocean Development and International Law* 43, 2012., str. 353.

⁵¹ *Isto*, str. 354.

⁵² *Isto*, str. 359.

4. Na otvorenom moru brodovi svih zastava uživaju klasične slobode otvorenog mora, među ostalim slobodu plovidbe. Brodovi na otvorenom moru podvrgnuti su jurisdikciji (provođenju ovlasti državnih organa, provođenju javnih funkcija) države zastave.⁵³

Poseban slučaj su brodovi bez državne pripadnosti, odnosno oni koji se služe s više zastava državne pripadnosti.⁵⁴ Takvi brodovi nepoželjni su na otvorenom moru i oni ne uživaju njegove slobode. Razlog ove pravne izopćenosti je što nema države koja nad tim brodovima provodi jurisdikciju, čime se osigurava red na svjetskim morima, odnosno poštivanje međunarodnog prava mora. Pri ilegalnim migracijama na Sredozemnom moru slučajevi ovakvih plovila veoma su česti. Oni se ne mogu pozivati na svoju državnu pripadnost.⁵⁵ Ratni brodovi na otvorenom moru i u gospodarskom pojasu nad takvim brodovima imaju pravo pregleda i ispitivanja, pa i uzapćenja.⁵⁶

Brod u nevolji

1. U Konvenciji o pravu mora 1982. dužnost pružanja pomoći brodu u nevolji određena je člankom 98. konvencije, u dijelu VII o otvorenom moru.

Ako se neki brod nađe u neotklonjivoj opasnosti, po drevnom običajnom pravilu drugi brodovi, i vlasti država, dužni su pružiti mu pomoć.⁵⁷ Uzrok nevolje pravno je irelevantan, brodu se ne može uskratiti pomoć i kada je to stanje prouzrokovao zapovjednik broda ili posada. Dužnost pružanja pomoći prema svim je plovilima, bez obzira na zastavu i gdje se plovilo nalazi. Brod u nevolji ima pravo potražiti zaklon u bilo kojem dijelu mora, on može pristati uz bilo koji dio obale, uključujući luke

⁵³ Konvencija UN o pravu mora 1982., čl. 92. st. 1.

⁵⁴ *Država će svojim internim pravnim poretkom bitno omogućiti i pridonijeti tome da bi na morima vladao predviđeni red. Jer ona, u vlastitu interesu, neće svakom brodu dati pravo na vijorenje njezine zastave, brod neće imati pripadnost određenoj državi. Ovo je osnovno pravilo, te se na njega nadovezuju druga pravila. Ona će se odnositi na sam brod, njegovu plovidbenu sigurnost, opremu itd. – na niz tehničkih, brodograđevnih, sigurnosnih pojedinosti. Zatim, brod mora imati zapovjednika i posadu koja odgovara točno i strogo određenim zahtjevima – moralnim, zdravstvenim, stručnim i dr. – V. Ibler, nav. dj., str. 80 - 81.*

Svaka država (obalna i neobalna) samostalno određuje uvjete pod kojima podjeljuje svoju državnu pripadnost, uključujući pravo na vijorenje zastave. Prema konvencijama o pravu mora treba postojati istinska ili stvarna veza između države i broda. Prema Deganu u mnogim slučajevima to pravilo se ne poštuje. – *Međunarodno pravo mora u miru i u oružanim sukobima*, Rijeka 2002., str. 79. i 80.

⁵⁵ Konvencija UN o pravu mora 1982., čl. 92. st. 2.

⁵⁶ *Isto*, čl. 110.

⁵⁷ *Nevolja* (engl. *distress*) drevni je termin pomorskoga prava, starije definicije njome opisuju situaciju kada je brodu potrebna žurna pomoć zbog neočekivane štete ili opasnosti, kao što je ozbiljan kvar, nedostatak hrane, ili bilo kakva nezgoda (nesreća). – René de Kerchove, *International Maritime Dictionary*, Fourth printing, New York - Toronto - London 1948, p. 208.

drugih država zatvorene za međunarodni promet, odnosno vojne luke.⁵⁸ O pravnom položaju broda u nevolji tijekom prisilnoga boravka u unutrašnjim morskim vodama druge države među piscima postoje različita tumačenja.⁵⁹

Nepružanje pomoći osobama u životnoj opasnosti na moru⁶⁰ prema hrvatskom zakonodavstvu kazneno je djelo.⁶¹

Dužnost pružanja pomoći ograničena je, odnosno pomoć se ne mora pružiti kada postoji ozbiljna opasnost po brod, posadu i putnike broda koji pruža pomoć, ako zapovjednik broda koji pruža pomoć opravdano smatra da prema posebnim okolnostima slučaja spašavanje osoba u opasnosti ne bi bilo uspješno, ako je treći brod izabran da ide u pomoć i ako je izabrani brod izbor prihvatio, te kad osobe kojima je pomoć bila potrebna pruže obavijest da pomoć više nije potrebna.⁶²

2. Svrha izbjegličkog prava je ublažavanje indiferentnosti državnih organa prema nedržavljanima. Kada dolaze morskim putem, zainteresiranost za izbjeglice iskazuje se već na otvorenom moru. Ako su krenuli brodovima iz Afrike, prvo pitanje je hoće li uopće stići u Europu. Putovanja su najčešće vrlo neprikladnim plovilima i veoma su rizična.

Prema procjenama Međunarodne organizacije za migracije (IOM) 2015. godine u pokušaju prelaska Sredozemnog mora stradalo je 3.771 ljudi. Plovila su najčešće pretrpana, neosposobljena za opasnosti mora, iznajmljena od krijumčara. U istočnom Sredozemlju je od toga broja stradalo 30% djece.

Pravo na život temeljno je ljudsko pravo.

Prema stavu Ženevskog Odbora za ljudska prava države u cilju zaštite prava na život trebaju provoditi *pozitivne (aktivne) mjere*. *Države su dužne aktivno djelovati ako je gubitak života predvidiv, a može se spriječiti*.⁶³ Obveza je i prema Europskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, odnosno prema praksi Europskog suda za ljudska prava u tumačenju konvencije, članka 2. o pravu na život. Sud je ustanovio

⁵⁸ V. Đ. Degan, *nav. dj.*, Rijeka 2002., str. 122 - 124.

⁵⁹ V. Đ. Degan, *Internal Waters, Netherlands Yearbook of International Law*, Volume XVII, Hague 1986, p. 11.

⁶⁰ Pod terminom *osobe u smrtnoj (životnoj) opasnosti* razumijevaju se i izbjeglice koje su preživjele potpunu ili djelomičnu propast plovila (brodolom broda, potapanje čamca) u plovidbi morem. U ozbiljnoj su nevolji i neposrednoj opasnosti tako da im je potrebna hitna pomoć.

⁶¹ *Zapovjednik broda ili osoba koja ga zamjenjuje koja protivno obvezi pružanja pomoći predviđenoj propisima ne krene u pomoć i ne poduzme spašavanje osoba koje se na moru ili unutaranjim vodama nalaze u životnoj opasnosti, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina*. – Kazneni zakon Republike Hrvatske, članak 182., *Narodne novine* 110/97.

Načelne odredbe o pružanju pomoći su u Ženevskoj konvenciji o otvorenom moru iz 1958., Konvenciji o pravu mora iz 1982. i SOLAS-konvenciji 1974. U Hamburgu je 1979. godine usvojena posebna Konvencija o traganju i spašavanju na moru (*International Convention on Maritime Search and Rescue – SAR*). Konvencija je stupila na snagu 22.6.1985. Republika Hrvatska ju je ratificirala 1996.

⁶² Ivo Grabovac, *Enciklopedija pojmova pomorskog prava*, Split 1991., str. 200 - 206.

⁶³ *Asylum and Migration into the EU in 2015*, p. 9.

da postoji odgovornost država ako se *izbjegavaju provesti preventivne mjere u svjetlu vlastitih mogućnosti, u situaciji gdje su se znale ili mogle znati okolnosti neposrednog rizika po ljudske osobe*.⁶⁴ Ova dužnost država odnosi se na spašavanje na moru u slučaju nevolje, ne na pružanje zaštite izbjeglicama.

Europska unija i države članice uključile su element spašavanja u sustav kontrole vanjskih morskih granica, što je spriječilo još veći broj nesreća. Među ostalim, pojačan je nadzor uz morske prostore blizu libijske obale, uz ranu identifikaciju rizičnih plovila. Aktivne mjere provodi i Obalna straža Grčke.

3. Obveza država po međunarodnom pravu je spašavanje osoba u svim morskim područjima: na otvorenom moru⁶⁵ i u gospodarskim pojasevima, te u teritorijalnom moru.⁶⁶

Radi se o otklanjanju okolnosti koje prijete *neposrednoj* pogibelji. Valja na ovom mjestu uočiti razliku u pravnom položaju osoba koje se nalaze u nevolji na moru (neposrednoj opasnosti od pogibelji na moru) od položaja izbjeglica, koji su se udaljili od područja gdje im prijete neposredna opasnost. Poseban pravni problem je što je u mnogim situacijama taj položaj *kumuliran*, odnosno u nevolji na moru nalaze se upravo izbjeglice.

Tim osobama pripadaju osnovna ljudska prava po dvije osnove – život im se mora spasiti na temelju okolnosti nevolje na moru, i trebaju im se pružiti ona prava koja im pripadaju kao izbjeglicama. Dakle, prava im se moraju osigurati *kumulativno*: pružanje pomoći u nevolji na moru *ne smije reducirati prava tih osoba kao izbjeglica*.

⁶⁴ Önerzildiy v. Turkey, No. 48939-99, 18 June 2002, paras 62 - 63 i L.C.B. v. the United Kingdom, No. 23413, 9 June 1998, para. 36. u Asylum and Migration into the EU in 2015, p. 9.

⁶⁵ Konvencijom UN o pravu mora 1982., u dijelu o otvorenom moru je članak 98., o dužnosti pružanja pomoći:

Svaka država zahtijeva od zapovjednika broda koji vijori njezinu zastavu, ako on to može učiniti bez ozbiljne opasnosti za brod, posadu i putnike:

a) da pruži pomoć svakoj osobi koja se nađe u moru, a kojoj prijete opasnost;

b) ako je obaviješten o njihovoj potrebi za pomoć, da zaplovi punom brzinom u pomoć osobama koje su u nevolji, utoliko koliko se može od njega razumno očekivati da tako postupi;

c) da nakon sudara pruži pomoć drugom brodu, njegovoj posadi i njegovim putnicima i da, kad je to moguće, priopći drugom brodu ime vlastitog broda, njegovu luku upisa i najbližu luku u kojoj će pristati.

U dijelu V. konvencije o isključivom gospodarskom pojasu, člankom 58., st. 2. određeno je da se članci 88. do 115. i druga primjerena pravila međunarodnog prava primjenjuju u isključivom gospodarskom pojasu u onoj mjeri u kojoj nisu nespojiva s tim dijelom.

⁶⁶ U nekim državama bila su izražena službena mišljenja da se načelo *non refoulement* ne odnosi na izbjeglice koje nisu stupile nogom na tlo države prihvata. Primjerice, izbjeglice zatečene na otvorenom moru. To je gledište kritizirano u literaturi. V. Vladislava Stojanova, *The Principle of non-refoulement and the Right of Asylum-seekers to enter State Territory*, *Interdisciplinary Journal of Human Rights Law*, Vol. 3, 2008, str. 1 - 11.

c) Područja mora pod vlašću država prihvata

Vidjeli smo da pravo na stjecanje izbjegličkoga statusa ovisi o statusu i osobinama morskoga područja u kojemu se nalaze. Primarno je pitanje je li odnosno područje pod punom suverenosti obalne države, ili je taj morski prostor izvan državnoga teritorija države *porijekla*.

Opseg *ostalih prava* izbjeglica također je povezan s međunarodnopravnim statusom morskoga prostora u kojemu se nalaze. Ta su prava ovisna o tome jesu li morska područja pod vlašću države *prihvata*.

Gospodarski pojas

Izbjeglice, kada bježe i napuštaju morske prostore pod vlašću zemlje porijekla ili otvoreno more ulaze najprije u gospodarski pojas *države prihvata*. Valja nam stoga utvrditi nastaju li međunarodnopravne obveze tih država kada migrirati plovilima uplove u gospodarske pojaseve, ribolovne zone i slične pojaseve (jedan od njih je i Zaštićeni ekološko ribolovni pojas Republike Hrvatske) u kojima se ostvaruju suverena prava.⁶⁷

Analizom međunarodnih pravila prava mora, jasno je da je temeljna svrha instituta gospodarskih pojaseva i ribolovnih zona ograničena na iskorištavanje i istraži-

⁶⁷ Europske države na obalama Sredozemnog mora i Jadranskog (uključujući rubna mora poput Crnog mora) su Gruzija, Rusija, Ukrajina, Rumunjska, Bugarska, Turska (istovremeno je i azijska država, kao i Rusija), Cipar, Malta, Grčka, Albanija, Crna Gora, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Slovenija, Italija, Monako, Francuska, Španjolska i Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske (prekomorsko područje Gibraltara).

Od navedenih država članice Europske unije su:

- Rumunjska – ima sustav ravnih polaznih crta, što znači i unutrašnje morske vode, ima vanjski morski pojas širine 24 nm od polaznih crta, ima i gospodarski pojas širok 200 nm.
- Bugarska – ima ravne polazne crte/unutrašnje morske vode, vanjski morski pojas širine 24 nm i gospodarski širine 200 nm.
- Cipar – ima ravne polazne crte/unutrašnje morske vode, vanjski morski pojas širine 24 nm i gospodarski pojas širine do 200 nm (odnosno do crte razgraničenja s Egiptom).
- Grčka.
- Hrvatska – ima ravne polazne crte/unutrašnje morske vode i zaštićeni ekološko ribolovni pojas (ZERP).
- Slovenija – proglasila je zaštićenu ekološku zonu (Republika Hrvatska osporava njenu međunarodnopravnu valjanost jer se nalazi u području hrvatskoga ZERP-a).
- Italija – ima ravne polazne crte/unutrašnje morske vode, zaštićenu ekološku zonu i arheološki pojas širok 24 nm.
- Malta – ima ravne polazne crte/unutrašnje morske vode, vanjski morski pojas i ribolovnu zonu širine 25 nm.
- Francuska – ima ravne polazne crte/unutrašnje morske vode, vanjski morski pojas širine 24 nm i gospodarski pojas u Atlantiku.
- Španjolska – ima ravne polazne crte/unutrašnje morske vode, vanjski morski pojas širine 24 nm, u Atlantskom oceanu gospodarski pojas, a u Sredozemnom moru ribolovnu zonu.

Izvor: *UN Oceans and Law of the Sea, Maritime space: legislation and treaties, Table of claims to maritime jurisdiction*, August 2010.

Napomena: u izvorniku nisu navedeni arheološki pojas Italije i gospodarski pojas Francuske.

vanje morskih bogatstava. Obalnim državama tim je propisima omogućena gospodarska eksploatacija morskih resursa koja ničim nije povezana s migracijama ljudi. Prava država u tim pojasevima su specificirana i ispod su razine uživanja pune suverenosti. Zato su i obveze država manje.

U onim pravnim područjima u kojima postoje prava država, postoje i njihove obveze.

Pojedini pravni instituti, kao što je i institut gospodarskog pojasa, sadrže pravila koja čine skup prava i obveza unutar pojedinih djelatnosti, i ne protežu se na djelatnosti izvan toga sustava, osim ako nije drugačije međunarodnopravno određeno.

Ekološka komponenta gospodarskih pojaseva, i ista komponenta našeg Zaštitnog ekološko ribolovnog pojasa, s migracijama nije u vezi.

Jednako se tretira i ostvaruje jurisdikcija glede umjetnih otoka ili postavljanja umjetnih naprava. Taj oblik provođenja vlasti u gospodarskim pojasevima glede izbjeglica ne obvezuje države.⁶⁸

Morski prostori gospodarskih pojaseva i ribolovnih zona u primjeni izbjegličko-ga prava *ne razlikuju se od otvorenog mora*. Pri tome je isti status, vidjeli smo, morskih prostora država porijekla i država prihvata.

Organi država prihvata imaju pravo nadzirati područja u kojima ostvaruju suverena prava, pa je nadzor gospodarskih pojaseva u praksi čest. To pravo nadzora ograničeno je na djelatnosti zbog kojih su gospodarski pojasevi (ribolovne zone, ekološko ribolovni pojasevi i dr.) proglašeni. Područje kontrole može biti samo u djelatnostima iskorištavanja i istraživanja morskih i podmorskih bogatstava, živih i neživih, u području posebnih ekoloških propisa i postavljanja umjetnih otoka.

Vanjski morski pojas

1. Prema Vladimiru Ibleru prije donošenja Konvencije o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu (1958.), interesi obalne države u vanjskom morskom pojasu bili su: sigurnost plovidbe, zdravstvena (sanitarna) zaštita, zaštita gospodarskih interesa i opća državna sigurnost. Ibler je naveo Izvješće Komisije Ujedinjenih naroda za međunarodno pravo sa zasjedanja 1953. godine koje je sadržavalo provizorni i djelomični nacrt konvencije o režimu otvorenog mora: *na otvorenom moru prilježem uz njeno teritorijalno more može obalna država vršiti nadzor potreban radi sprječavanja i kažnjavanja povreda njenih carinskih, imigracionih, fiskalnih ili zdravstvenih propisa unutar njenog teritorija ili njenog teritorijalnog mora.*⁶⁹ Većina u komisiji odlučila je da se članak

⁶⁸ Posebno je pitanje umjetnih otoka, uređaja ili naprava u epikontinetskom pojasu, mogu li se koristiti u svrhu privremenog smještaja izbjeglica. Može se usporediti status izbjeglica na tim objektima s njihovim pravnim položajem na brodovima obalne države u unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnom moru. Prava koja je obalna država priznala izbjeglicama ne gube se (kao stečena prava) njihovim eventualnim smještajem na umjetne otoke u epikontinetskom pojasu.

⁶⁹ V. Ibler, *Vanjski morski pojas*, *Zbornik za pomorsko pravo*, Zagreb 1955., str. 58.

u vanjskom pojasu uključi u nacrt o otvorenom moru.⁷⁰ Pretežno se smatralo da je vanjski pojas dio otvorenog mora. Premda je institut vanjskog morskog pojasa određen Ženevskom konvencijom 1958. nazvanom *Konvencija o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu* i člankom 33. Konvencije UN o pravu mora 1982. koji ne pripada dijelu konvencije posvećenom otvorenom moru, već dijelu II nazvanom *Teritorijalno more i vanjski pojas*, još uvijek se smatra da je vanjski morski pojas dio otvorenog mora ili gospodarskog pojasa.⁷¹ Vanjski je pojas, kao i otvoreno more, *res communis omnium*.

2. Vanjski morski pojasevi, kada su u pitanju izbjeglička prava, ponešto se razlikuju od otvorenoga mora i gospodarskih pojaseva.

U vanjskim pojasevima države imaju pravo nadzora radi povreda svojih useljeničkih propisa (među ostalim), i radi kažnjavanja tih povreda. Pri kažnjavanju je važno da su povrede učinjene na kopnenom području ili u teritorijalnom moru tih država.⁷²

Vanjski pojasevi država *porijekla* su relevantni za stjecanje statusa izbjeglica i njihova temeljna prava. Izvan su teritorija država i tu izbjeglice imaju međunarodnopravni status izbjeglica, a prava su im *jednaka onima na otvorenom moru*.

Situacija se usložava *ulaskom* osoba koje imaju međunarodnopravni status izbjeglica u vanjski morski pojas države *prihvata*.

Vanjski morski pojas je institut prihvaćen Konvencijom o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu 1958.⁷³ Državama je institut ponuđen kao mogućnost, jer

⁷⁰ Isto, str. 59.

⁷¹ D. Rudolf, *Enciklopedijski rječnik međunarodnog prava mora*, Zagreb 2012., str. 816. Također: isti autor, *Morski gospodarski pojas u međunarodnom pravu*, Split 1988, str. 59. Pisac je uočio činjenicu da su u Konvenciji UN o pravu mora 1982. izostavljene riječi prema kojima je vanjski morski pojas dio otvorenoga mora. – Isti autor, *Međunarodno pravo mora*, Zagreb 1985., str. 192.

⁷² Člankom 19. st. 5. Konvencije o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu 1958. i člankom 27. st. 5. Konvencije UN o pravu mora 1982. zabranjeno je u teritorijalnom moru poduzimati mjere na stranom brodu za kaznena djela počinjena prije uplovljavanja u taj morski pojas.

⁷³ U historijskom razvoju međunarodnog prava mora države su polagale prava na provođenje različitih ovlasti u određenim pojasevima mora. Natko Katičić navodi da bivša Austro-Ugarska Monarhija nikada nije propisima odredila jedinstvene granice za provođenje različitih ovlasti. Carinska granica od početka 19. stoljeća bila je određena dometom topa (1846. određeno je da domet topa iznosi 3 morske milje). O sigurnosti plovidbe propisi su doneseni 1866. godine. – *More i vlast obalne države - historijski razvoj*, Zagreb 1953., str. 183. i 184.

O starijim koncepcijama prava i obveza obalne države u vanjskom morskome pojasu v. G. Gidel, *Le droit international public de la mer*, tome III, Paris 1934.

R. R. Churchill i A. V. Lowe navode da je u razdoblju između haških i ženevskih konferencija široko prihvaćena zamisao o razlici između teritorijalnoga mora i drugih zona u kojima se ostvaruje jurisdikcija. Mnoge države zahtijevale su pravo na zonu izvan teritorijalnoga mora, na otvorenom moru, gdje će provoditi carinske i sigurnosne ovlasti. Neke države postavile su pravo na zonu provođenja zdravstvenih i *imigracijskih* ovlasti.

Autori navode da je u definiranju pravnog režima vanjskog morskog pojasa na Ženevskoj konferenciji o pravu mora 1958. predlagano i pravo obalnih država na provođenje sigurnosnih ovlasti. Neke države protivile su se tome iz razloga zabrinutosti za slobodu plovidbe u pojasu. – *The law of the sea*, Third edition, Manchester 1999., p. 135., 137.

obalna država ima vanjski pojas tek ako ga izričito proglasi. Ne mora proglasiti sve elemente toga instituta, može proglasiti i primjenjivati samo zabranu vađenja arheoloških predmeta s podmorja arheološke zone.

Ako država proglasi neke komponente vanjskog morskog pojasa, a izričito ne proglasi i sprječavanje i kažnjavanje kršenja useljeničkih propisa, izbjeglička prava s pojasom nisu ni u kakvoj vezi. Obalna država, prema izbjeglicama koje se nalaze u ovom području, nije u međunarodnopravnim obvezama vezanima za vlastiti teritorij ili taj pojas.

3. Obalna država može proglasiti gospodarski i vanjski morski pojas istovremeno. Tada se pravni režimi tih pojaseva preklapaju. U tom slučaju, vanjski pojas nema status otvorenoga mora, već pravni status *sui generis*.⁷⁴ Ta činjenica može biti važna pri tumačenju pravnih praznina, odnosno utvrđivanju prava i obveza obalne države.

Granice vanjskog morskog pojasa načelno su uže od gospodarskoga, a glede izbjegličkoga prava, u onom dijelu mora gdje se pojasevi preklapaju prava i obveze obalne države su prema pravnom režimu koji sadrži za izbjeglice specifična pravila – o useljavanju, a to je vanjski morski pojas.

4. Posebno je pitanje što je sa statusom pridošlih izbjeglica ako država ima pravo (*i dužnost*) primijeniti useljeničke propise.

Čini se da pojam sprječavanja i kažnjavanja kršenja useljeničkih propisa ima bitnu vezu s provođenjem izbjegličkoga prava. Izbjegličko pravo može se podvesti pod useljeničke propise. Proglasi li vanjski morski pojas u punoći njegovih sadržaja, država uz prava stječe i obveze. Prema takvoj, širokoj interpretaciji međunarodnopravnih pravila, jedna od obveza provođenje je i onih useljeničkih propisa među kojima su međunarodnopravni propisi o prihvatu izbjeglica.

Termin vanjski morski pojas u hrvatskoj pravnoj literaturi predložio je Vladimir Ibler 1955. godine. Taj pojas definirao je kao područje u kojem država vrši svoju vlast samo u obliku pojedinačnih određenih prava. – Vanjski morski pojas, *Zbornik za pomorsko pravo*, Zagreb 1955., str. 16. Citat smo naveli da oslikamo vrijeme u kojemu se oblikovao institut vanjskog morskog pojasa: pretežno se govorilo o pravima država. Premda je u Konvenciji UN o pravu mora 1982. u opisu vanjskog morskog pojasa upotrijebljena sintagma "obalna država može vršiti nadzor", institut se i danas opisuje kao pravo obalne države. – D. Rudolf, *Enciklopedijski rječnik međunarodnog prava mora*, Zagreb 2012., str. 816.

Svaki pravni institut, pa tako i vanjski morski pojas, plod je potreba vremena. Nove okolnosti, evolucija prava i ljudske zajednice općenito, u ovom primjeru uvjetuju nužnu i povećanu primjenu obveza.

Stariji radovi (do 2000.) međunarodnog prava mora hrvatskih pisaca popisani su u V. Ibler, *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*, Zagreb 2001., Prilog I, str. 236.

⁷⁴ V. Ibler, Vanjski morski pojas, *Zbornik za pomorsko pravo*, Zagreb 1955., str. 192.

Degan navodi: prema prijašnjem pravu mora vanjski morski pojas bio je dio otvorenoga mora u kome je obalna država vršila točno određene nadležnosti. Prema Konvenciji 1982. vanjski će pojas ostati dijelom otvorenoga mora samo i dok obalna država ne proglasi svoj gospodarski pojas. Ako ga proglasi, tada će se režim vanjskoga pojasa preklapati s režimom gospodarskoga pojasa. V. Đ. Degan, *Međunarodno pravo mora u miru i u oružanim sukobima*, Rijeka 2002., str. 56.

Kod država *prihvata* izbjeglica nadležni organi u vanjskom morskom pojasu sprječavaju povrede koje će se tek učiniti, *pro futuro*, ali su izvjesne. Tako će plovila s izbjeglicama koja se nalaze u vanjskom pojasu, a streme ući u teritorijalno more države prihvata, povrijediti propise obalne države o useljenju.⁷⁵

5. Valja dublje analizirati pitanje ima li u vanjskom morskom pojasu država obvezu provođenja makar rudimentarnih oblika postupanja vezanih za prihvata izbjeglica. Uže tumačenje je da ulaskom izbjeglica u vanjski morski pojas države nisu u obvezi prihvata.

Prema tom gledištu izbjeglice ne vrijeđaju propise obalne države o useljenju. Pravni sustav koji im dopušta ponašanje je međunarodno pravo. Ako bi se to ponašanje ipak smatralo nelegalnim, bilo bi isključivo po osnovi internih propisa i ne bi stvaralo međunarodnopravnu obvezu prihvata.

Razlozi leže u samom institutu vanjskog morskog pojasa i njegovoj definiciji. Pravno područje prihvata izbjeglica nije u sklopu šireg instituta, tj. prava sprječavanja povreda useljeničkih propisa. Njihovo je spajanje u jedinstveni institut upitno. U vanjskom morskom pojasu primjena je ograničena na druge društvene odnose. Svaki od instituta nastao je iz sasvim različitih društvenih potreba, i u naše vrijeme ta pravila još nisu usklađena. U vrijeme usvajanja Konvencije o teritorijalnom moru i vanjskom morskom pojasu 1958. godine, odnosno u vremenu međunarodnopravnog prihvaćanja instituta vanjskog pojasa države nisu imale na umu protezanje useljeničkih propisa i na obveze zaštite izbjeglica. Takvu primjenu prava zasigurno nisu željele.

Konvencije o pravu mora nisu posve precizne i, prema takvom tumačenju, njima nije regulirano izbjegličko pravo.⁷⁶ Ove situacije rješavat će praksa, a glede toga *nema decidiranih obveza država*. Postupanje državnih organa glede prihvata izbjeglica u vanjskom morskom pojasu zapravo ovisi o *unutrašnjem pravu država*.

Pošto države nerado prihvaćaju ulogu država prihvata, za pretpostaviti je da u vanjskom pojasu neće provoditi postupak prijave izbjeglica. To bi bila i potvrda fizičke prisutnosti izbjeglica na području države (čime se poboljšava njihov pravni status), premda one još nisu na njenom teritoriju. Tu ovlast, a time i *obvezu* pružanja izbjeglicama većeg stupnja zaštite, države imaju u teritorijalnom moru.

6. Dakle, za zaključiti je da su pojasevi mora u kojima države porijekla imaju suverena prava, jurisdikciju i nadzor (gospodarski pojas, ribolovna zona, vanjski morski pojas) *relevantni* za stjecanje osnovnog međunarodnopravnog statusa izbjeglice. Taj pojam – izbjeglice, odnosi se na osobe koje su napustile prostore pune suverenosti države. Već tada izbjeglicama pripadaju neka *temeljna prava*.

⁷⁵ Pojam imigracije obuhvaća i emigraciju.

⁷⁶ Ibler navodi da *sustav prava mora postaje sve bogatiji normama. Reglementacija raste. Broj upotreba mora neprestano se povećava. Vijeme u kojem su prevladavale i bilo gotovo jedine samo dvije upotrebe mora, prošlo je u nepovrat. Nove upotrebe mora traže svoje pravno uređenje.* – *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*, Zagreb 2001., str. 21.

Gospodarski pojas država prihvata za *preostala prava* izbjeglica je *irelevantan*, a značaj *vanjskog morskog pojasa*, gledano iz strogo formalnoga kuta, veoma je dvojbena i ne ovisi isključivo o međunarodnom pravu.

7. Kruna cjelokupnog razvoja prava sustav je zaštite ljudskih prava, koji se i nadalje razvija. U tom sustavu važna je uloga država, za razvoj toga sustava i sustava vladavine prava one su dužne biti im servis.

Institut vanjskog morskog pojasa nastao je radi udovoljenja nacionalnim interesima obalnih država. Oni se ponekad tumače kao suprotstavljenost interesa vlastitih državljana prema interesima drugih, odnosno prema temeljnim ljudskim pravima nedržavljana.

U sukobu interesa primat imaju vitalnije, nužnije potrebe, poput zaštite prava na ljudski život.

Premda smo izložili da su formalne obveze država u vanjskom morskome pojasu glede izbjeglica nejasne, formalna nedorečenost ne priječi pružanje zaštite. Naše mišljenje je da pravni režim vanjskog morskog pojasa valja tumačiti u skladu s potrebama sustava vrijednosti - niže vrijednosti valja podrediti višim. U međunarodnopravno dvojbena situacijama, kada je državama praktički ostavljena mogućnost biranja između pružanja i nepružanja zaštite izbjeglicama, valja izabrati ponašanje koje je humanije.

Izbjegličko pravo pripada obitelji ljudskih prava, pa ga valja uvijek tumačiti ekstenzivno.

Glede ispunjavanja obveza, pa i onih koje služe najvišim vrijednostima, valja imati na umu da države, kao i ljudske jedinice, radije ukazuju na svoja prava nego na svoje obveze.

Na ovom mjestu podsjetit ćemo na jedno od temeljnih pravnih načela: prava i obveze svih subjekata, tako i država u vanjskom morskome pojasu, uvijek su *u korelaciji*. Suvremeno funkcioniranje država podrazumijeva njihovu veću odgovornost, tj. davanje prednosti dužnostima a ne pravima.

Izbjeglice u teritorijalnom moru i unutrašnjim morskim vodama ili na kopnu države prihvata

1. Na ovom mjestu valja analizirati položaj različitih kategorija izbjeglica koji se nađu u teritorijalnom moru, unutrašnjim morskim vodama ili na kopnenom području države *prihvata*.

Prvu kategoriju čine izbjeglice koje se zateknu na jednome od tih područja, a nisu prijavile svoj ulazak. Prava koja im pripadaju kao da su na otvorenom moru sada su u praksi modificirana (pravilo *non refoulement*), temeljna ljudska prava i slobode su prilagođena i poboljšana (imaju pravo na pošteno suđenje, na osnovne životne potrepeštine, vlasništvo, slobodu misli, savjesti i vjeroispovjesti), imaju i određenu slobodu kretanja.

Drugu kategoriju čine dvije skupine:

- a) izbjeglice koje su legalno ušle u državu prihvata,
- b) izbjeglice koje su nelegalno ušle, ali su svoju fizičku prisutnost pravodobno prijavile, taj ulazak opravdale i ako su došli izravno iz zemlje porijekla (uvjeti moraju biti ispunjeni kumulativno).

Sve te izbjeglice (prve i druge kategorije), uz temeljna ljudska prava i slobode koja imaju, slobodne su od kažnjavanja zbog ilegalnog ulaska u državu prihvata, uživaju slobodu kretanja na području države, imaju pravo vlasništva, pravo na obavljanje samostalnih zanimanja, jednaki su u fiskalnim davanjima s državljanima te države, imaju pravo na jedinstvo obitelji, pravo na obrazovanje, pravo na isprave o identifikaciji i statusu, pravo na pomoć u sudskim i upravnim predmetima. Izgon izbjeglica može se poduzeti samo iz razloga nacionalne sigurnosti i javnoga poretka, na temelju zakonite odluke.

Treća kategorija izbjeglica je najzaštićenija. To su oni s dopuštenim boravkom. Dopuštenje nastaje okončanjem sudskoga ili upravnoga postupka. Oblici statusa dopuštenoga boravka u Republici Hrvatskoj su privremena i supsidijarna zaštita, te izbjeglicama napoželjniji oblik – azil.⁷⁷

Dopušteni boravak ne znači i ostvarenje trajnog prebivališta. Izbjegluci je naprosto dopušten ostanak do prestanka okolnosti koje su dovele do izbjegličkog statusa.

2. Azil je jedno od ljudskih prava. Pojedinac ima pravo zatražiti azil, a država prihvata nema dužnost da mu ga udijeli.⁷⁸ Paradoksalan je taj raskorak između prava pojedinca i dužnosti država: dužnost davanja azila nije izričito predviđena niti jednim međunarodnopravnim instrumentom.⁷⁹

U praksi davanje azila veoma se ograničava.

Pravo teritorijalnog azila je kumulacija prava na boravak i otklanjanja izručenja državi progona, te drugih prava koja pripadaju izbjeglicama.

Države često izbjegavaju davanje azila slanjem izbjeglica u treće, "sigurne" države. Kada bi se sve države tako ponašale, uključivši tu i "treću" državu, dopušten boravak izbjeglica ne bi se mogao nigdje ostvariti. Zajamčeno pravo koje pripada temeljnim ljudskim pravima ovim ponašanjem *nemoguće* je ostvariti.

Za takvo ponašanje nisu predviđene sankcije. Radi se o neetičnosti, a ne o jasnom kršenju pravne obveze.

⁷⁷ Lapaš, *nav. dj.*, str 9 - 18, 30 - 54.

⁷⁸ O državljanima i strancima v. V. Đ. Degan, *Međunarodno pravo*, Zagreb 2011, str. 466 - 483.

⁷⁹ Neke su države u svoje ustave izričito unijele obvezu pružanja azila izvjesnim kategorijama izbjeglica, primjerice Italija. – *Isto*, str. 477.

EUROPSKA UNIJA I IZBJEGLICE U SREDOZEMNOM MORU

1. Već smo istaknuli da je migrantski val koji je zapljusnuo Europsku uniju posljednjih godina najveći pokret izbjeglica i drugih migranata u Europi nakon Drugoga svjetskog rata.

Između siječnja i studenoga 2015. u Europsku uniju ilegalno je ušlo oko milijun i pol ljudi. Od lipnja do rujna iste godine 413.800 pozvalo se na svoj izbjeglički status i zatražilo međunarodnu zaštitu u zemljama Unije, dvostruko više nego u prethodnom tromjesječju.

Ilegalno je u Europu ušlo morem preko milijun migranata u 2015., (godinu dana ranije 200.000). Najviše ih je stiglo u Grčku i Italiju.

Osobe koje su došle najčešće su izbjeglice, a mnogi među njima su osobe koje su neposredno došle iz zemlje gdje nisu dobile primjerenu zaštitu.

2. U određivanju pravnog statusa izbjeglica važno je istaknuti razliku između njih i ekonomskih migranata. Nekad je crta koja razdvaja jedne od drugih nejasna, jer je primjetno da se u politici odbijanja izbjegličkog statusa ekonomskim migrantima često smatraju i osobe kojima su u njihovoj zemlji ljudska prava i sigurnost ugroženi. Države članice Europske unije, a ne institucije EU-a, nadležne su za odlučivanje o tome koje osobe valja vratiti.⁸⁰

3. U Europskoj uniji Uredbom Vijeća (EZ) 2007/2004 osnovana je *Europska agencija za upravljanje operativnom suradnjom na vanjskim granicama država članica Europske unije*, krat. *Frontex*, sa zadaćom upravljanja i koordinacije djelovanja nacionalnih graničnih službi na vanjskim granicama EU.⁸¹

⁸⁰ Mobilizacija javnosti koja prati procese sekuritizacije (naglašavanje sigurnosnog aspekta pojave, op. a.) u slučaju migracija, ne razvija se samo sekuritizacijom na temelju zabrinutosti za državu, identitet ili blagostanje. Rasprava o identitetu i njegovoj zaštiti kreće se najčešće u uskom prostoru gdje lako dobiva i druge aspekte i skretanje prema diskriminaciji, ksenofobiji, nacionalizmu, pa i rasizmu. Ocjena tog skretanja često je subjektivna, i dok jedni retoriku smatraju borbom za očuvanjem identiteta, drugi je proglašavaju ksenofobijom. Siniša Tatalović, Dario Malnar, Sigurnosni aspekti izbjegličke krize, *Political analysis* 6, 23 (2015), str. 27.

Ključni dokumenti europske imigracijske politike od 1997. do danas pokazuju kako se ona razvijala inicijativama Europske komisije (EU-a, op. a.) u smjeru bolje integracije imigranata trećih zemalja te približavanja njihova statusa i zajamčenih prava statusu državljanina zemalja članica. Međutim, to se odvijalo uz zadržku zemalja članica koje se, istodobno s podržavanjem mjera za bolju integraciju imigranata, ne odriču svog suvereniteta u području politika državljanstva...

*Države članice (EU-a, op. a.) prepoznale su važnost imigracije za svoja tržišta rada i negativne demografske trendove... Izbjeglička kriza u zadnjih nekoliko mjeseci najbolje je upozorila na potrebu za većom koordinacijom među državama članicama, ali i na jaz između europske i nacionalne razine u pogledu pitanja koja se tiču imigracije i azila. Nella Popović, Imigracijska politika Europske unije na testu izbjegličke krize, *Political analysis* 6, 23 (2015), str. 31, 32.*

⁸¹ Frontex je kratica od franc. *Frontières extérieures* – vanjske granice. Agencija je počela s radom 1. svibnja 2005., a prvobitna zadaća bila je pomoć državama članicama i koordinacija među njima u upravljanju vanjskim granicama Unije preko zajedničkih operacija i brzih graničnih intervencija, analiza rizika i razmjene informacija. Zadaća su i kontakti sa zemljama porijekla migranata i pomoć u njihovu povratku u te države.

Frontexu je proširena nadležnost, pa je 2016. prerastao u *Europsku graničnu i obalnu stražu*. Premda je Frontex nezavisna agencija, kontrola i nadzor vanjskih granica Unije i dalje su u nadležnosti država članica.

Frontex ima zasluge za spašavanje mnogih migranata u nevolji na moru, iako mu to *nije primarni cilj*. Svrha nadzora granice sprječavanje je nedopuštene prelazaka granice i borba protiv organiziranog kriminala s tim u vezi, te poduzimanje mjera protiv osoba koje su ilegalno prešle granicu. Mjere koje se poduzimaju protiv plovila na Sredozemlju, a služe ilegalnoj migraciji, među ostalim uključuju zaustavljanje i pretres plovila, uzapćenje i davanje naredbi plovilu da izmijeni pravac plovidbe. Plovilu se može *prisilno nametnuti* kurs plovidbe koji je suprotan od pravca ulaska u teritorijalno more ili vanjski pojas država članica EU-a.

Pozitivne posljedice aktivnosti *Frontexa* i europskih sredozemnih država su smanjenje kriminalnih radnji povezanih s ilegalnim migracijama na moru. Uspjeh aktivnosti kontrole morskih granica svakako je i smanjenje gubitaka života na moru, te smanjenje broja osoba koje se odlučuju na rizično putovanje. S druge strane cijena prijevoza raste, a to povisuje prihode krijumčarima.⁸² Kako krijumčari znaju za vjerojatnost gubitka plovila i uhićenje, ta se plovila izrađuju od jeftinih materijala i samim migrantima se prepušta upravljanje njima.

Negativna posljedica aktivnosti *Frontexa* i europskih sredozemnih država prihvata je *upitnost poštivanja instituta non refoulement na otvorenom moru*.

ZAKLJUČAK

Spašavanje osoba na moru je dužnost koja se ostvaruje ne samo u slučaju nevolje na moru. U širem smislu to je obveza koja proizlazi i iz *izbjegličkoga prava*, valja je ispunjavati u svim prilikama kada su osobe izložene rizicima, ugrožene su.

Izbjeglice spašavaju svoj život. *Neposredna opasnost* od koje bježe vezana je za zemlju njihova porijekla i povratak u područje ugroženosti izlaže ih ponovljenim prijetnjama. Ponašanje država kojim se izbjeglice vraćaju u državu porijekla, nepoštivanje načela *non refoulement* u bilo kojim područjima mora, zato se ne može tolerirati.

Valja veoma promišljeno analizirati uzroke sadašnjih izbjegličkih valova. Uzroci problema pretežno su u oružanim sukobima i nestabilnostima država porijekla. Za ispraviti greške, valja ih najprije uočiti.

Osobina izbjegličkoga prava je u naglašenoj međuovisnosti, upućenosti jednih dijelova općeljudske zajednice na druge. Dok o zajedništvu govorimo u nacionalnim okvirima, ovdje se javlja potreba za solidarnošću s osobama iz drugih kulturnih sredina, drugih nacija, često i druge religije. Da bi se njima osigurala temeljna ljudska

⁸² Coppens, *nav. dj.*, p. 344.

prava, počevši od prava na život i slobodu, nužna je *globalna emotivna povezanost i posvećenost tome cilju*, s tim u vezi i izgrađen jasan i pouzdan sustav međunarodnih pravnih normi o zaštiti izbjeglica.

BIBLIOGRAFIJA

(popisani su samo znanstveni radovi i rječnici)

1. Malcolm N. Shaw, *International Law*, Cambridge 2014, 981 str.
2. Andrassy, Bakotić, Seršić, Vukas, *Međunarodno pravo 1*, Zagreb 2010, 476 str.
3. Davorin Lapaš, *Međunarodnopravna zaštita izbjeglica*, Zagreb 2008, 150 str.
4. Vladimir Ibler, *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*, Zagreb 2001, 561 str.
5. Vladimir Ibler, *Vanjski morski pojas*, *Zbornik za pomorsko pravo*, Zagreb 1955, str. 11 - 70.
6. Marina Vokić Žužul, *Republika Hrvatska i isključivi gospodarski pojas*, Zagreb 2003, 307 str.
7. Davorin Rudolf, *Morski gospodarski pojas u međunarodnom pravu*, Split 1988, 180 str.
8. Davorin Rudolf, *Enciklopedijski rječnik međunarodnog prava mora*, Zagreb 2012, 928 str.
9. Davorin Rudolf, *Međunarodno pravo mora*, Zagreb 1985, 511 str.
10. Davorin Rudolf ml., *Vanjski pojasi u Jadranu*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, XVII, Mostar 2004, str. 279 - 286
11. John Colombos, *International Law of the Sea*, Sixth edition, London 1967, 886 str.
12. Jasmine Coppens, *Migrants in the Mediterranean; Do's and Don'ts in Maritime Interdiction*, *Ocean Development and International Law* 43, 2012, str. 342 - 370.
13. René de Kerchove, *International Maritime Dictionary*, Fourth printing, New York - Toronto - London 1948, 946 str.
14. Vladimir Đuro Degan, *Međunarodno pravo*, Zagreb 2011, 924 str.
15. Vladimir Đuro Degan, *Internal Waters*, *Netherlands Yearbook of International Law*, Volume XVII, Hague 1986, str. 3 - 44.
16. Vladimir Đuro Degan, *Međunarodno pravo mora u miru i u oružanim sukobima*, Rijeka 2002, 450 str.
17. R. R. Churchill i A. V. Lowe, *The law of the sea*, Third edition, Manchester 1999, 494 str.
18. Natko Katičić, *More i vlast obalne države - historijski razvoj*, Zagreb 1953, 375 str.
19. Siniša Tatalović, Dario Malnar, *Sigurnosni aspekti izbjegličke krize*, *Political analysis* 6, 23 (2015), str. 23 - 29.
20. Nella Popović, *Imigracijska politika Europske unije na testu izbjegličke krize*, *Political analysis* 6, 23 (2015), str. 30 - 35.

21. Vladislava Stojanova, The Principle of *non-refoulement* and the Right of Asylum – seekers to enter State Territory, *Interdisciplinary Journal of Human Rights Law*, Vol. 3, 2008, pp. 1 -11.
22. Jean Allain, The jus cogens nature of non-refoulement, *International Journal of Refugee Law*, Vol. 13, Issue 4, 2001., str. 533 - 558.
23. Ivo Grabovac, *Enciklopedija pojmova pomorskog prava*, Split 1991.

Summary:

**THE STATUS OF REFUGEES AT THE MEDITERRANEAN SEA
ACCORDING TO INTERNATIONAL LAW**

During the last few years Europe has seen the greatest migration of people since World War Two. Many refugees arrive by sea, across the Mediterranean Sea.

This article analyses their legal status with respect to the maritime zones they find themselves in. An individual obtains the international legal status of refugee when the vessel leaves the territorial sea of the country of origin. On the other hand, territorial sea and internal seawaters of the receiving country are the only maritime areas of the territory, or rather of the sovereignty, of European countries. Therefore, appropriate rights and duties of the states are the most evident when a refugee is found in them.

The territorial reach of the legal principle of non-refoulement, which entails that no refugee should be returned to any country where he or she is likely to be in danger, is dubious. Some member states of the European Union do not apply this principle on the high seas.

Keywords: *refugees; belt of sea; legal status; non-refoulement.*